

Adrian Uljasz

ORCID: 0000-0003-3831-4585

Adolf Fierla (1908-1967). Poeta, pedagog, emigrant

Streszczenie: Adolf Fierla był polskim pisarzem i nauczycielem, związanym z ziemią cieszyńską. Przyszedł na świat w miejscowości Orłowa na Śląsku Cieszyńskim, a zmarł na emigracji w Wielkiej Brytanii. Był nie tylko poetą, bo uprawiał również twórczość prozatorską. Prezentowany artykuł jest syntetycznym spojrzeniem na biografię A. Fierli oraz na najistotniejszą część jego spuścizny poetyckiej – wiersze o tematyce religijnej, głównie jako na zjawisko literackie i historyczne o charakterze regionalnym. Zostały omówione tomy poezji Fierli: *Dziwny na gróniach* (Kraków-Cieszyn 1932), *Kopalnia słoneczna* (Kraków 1933), *Kolędy beskidzkie* (Czeski Cieszyn 1935), *Poezje religijne* (Warszawa 1971). Przywołano też wiersze religijne czeskiego poety Jiří Wolкера (1900-1924), wydane w przekładzie A. Fierli na język polski (Praga 1934).

Słowa kluczowe: Fierla Adolf (1908-1967); ewangelicka poezja religijna XX w.; Śląsk Cieszyński – literatura regionalna.

Summary: Adolf Fierla (1908-1967) - Poet, Pedagogue, Emigrant

Adolf Fierla was a Polish writer and teacher attached to the Land of Cieszyn. He was born in the town of Orlová in Cieszyn Silesia and died in exile in Great Britain. He was not only a poet, because he also practised prose. The article is a synthetic look at the biography of A. Fierla and at the most important part of his poetic legacy – poems of religious themes, mainly as a literary and historical phenomenon of a regional nature. The following volumes of Fierla's poetry were discussed: *Dziwny na gróniach – Tales of Arêtes* (Kraków-Cieszyn 1932), *Kopalnia słoneczna – Sunny Coal Mine* (Kraków 1933), *Kolędy beskidzkie – Beskid Christmas Carols* (Czech Cieszyn 1935), *Religious Poetry* (Warszawa 1971). Religious poems (Prague 1934) of a Czech poet Jiří Wolker (1900-1924), published in a translation into the Polish language by A. Fierla have also been cited.

Keywords: Fierla Adolf (1908-1967); Protestant/Lutheran Religious Poetry of XXth Century; Cieszyn Silesia – Regional Literature

Adolf Fierla był polskim pisarzem i nauczycielem, związanym z ziemią cieszyńską. Poświęcono mu stosunkowo niedużo uwagi w literaturze nauko-

wej, szczególnie polskiej. Dwa artykuły na temat A. Fierli opublikowali badacze czescy: Libor Martinek¹ i Drahomir Šajtar². Pierwszy z autorów zwięźle omówił całokształt dorobku poetyckiego literata³, natomiast drugi skupił się na kwestii kontaktów między Fierlą a czeskim krytykiem literackim Janem Strakošem⁴. Fierla był nie tylko poetą, bo uprawiał również twórczość prozatorską.

Prezentowany artykuł jest syntetycznym spojrzeniem na biografię Fierli oraz na najistotniejszą część jego spuścizny poetyckiej – wiersze o tematyce religijnej, głównie jako na zjawisko literackie i historyczne o charakterze regionalnym.

Adolf Fierla przyszedł na świat 16 stycznia 1908 r. w miejscowości Orłowa, położonej na Śląsku Cieszyńskim, jako syn Marii i Józefa – górnika. Zdobyl wykształcenie średnie w orłowskim gimnazjum. Po uzyskaniu matury został nauczycielem w szkole ludowej w zaolziańskim mieście Bogumin. Uzupełnił kwalifikacje, kształcąc się w dziedzinie filologii polskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim, w latach 1933-1935, a następnie w zakresie sławistyki na praskim Uniwersytecie Karola, od 1935 do 1938 r. W latach 1938-1939 pracował na stanowisku nauczyciela w gimnazjum w Orłowej, którego był absolwentem⁵.

¹ L. Martinek, *Adolf Fierla – poeta emigracyjny z Zaolzia*, tłum. [z j. czeskiego] J. Czaplínska, „Studia i Szkice Sławistyczne”, t. X, 2010, s. 171–178 (t. X: *Słowianie wschodni na emigracji. Literatura – kultura – język*, red. B. Kodzis, M. Glej).

² Zob. D. Šajtar, *Bánsnik Adolf Fierla a kritik Jan Strakoš*, [w:] *Literatura v českém a polském Slezsku. Literatura na Śląsku czeskim i polskim*, red. J. Urbanec, E. Rosner, Opava–Cieszyn 1996, s. 69–75.

³ L. Martinek, dz. cyt., s. 171–178.

⁴ D. Šajtar, dz. cyt., s. 69–75.

⁵ B.T. [B. Tyszkiewicz], *Fierla Adolf 1908–1967*, [w:] *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny*, red. J. Wachowska i A. Szałagan, t. 2, C – F, Warszawa 1994, s. 300–301; D. Šajtar, dz. cyt., s. 69; L. Martinek, dz. cyt., s. 171; J. Golec, S. Bojda, *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*, t. 1, Cieszyn 1993, s. 95 (hasło *Fierla Adolf 1908–1967*); E. Rosner, *Fierla Adolf (1908–1967)*, [w:] *Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i Słowackiej*, t. I, red. Z. Jasiński, B. Cimała, Opole 2012, s. 88; E.R. [E. Rosner], *Fierla Adolf (1908–1967)*, [w:] *Mały leksykon Polaków w Czechosłowacji*, „Rocznik Polonijny”, R. 3–4, 1982–1983, s. 164; M. Fazan, *Fierla Adolf, krypt. A.F. (1908–1967)*, [w:] *Śląski słownik biograficzny*, red. J. Kantyka i W. Zieliński, t. III, Katowice 1981, s. 97; P. Grzegorzczak, *Z materiałów biobibliograficznych dotyczących pisarzy zmarłych w 1967 roku* (biogram Adolfa Fierli), „Rocznik Literacki” R. 18, 1967, s. 604; *Biographes*, [w:] *The pen in exile. A secondo anthology*, edited by Paul Tabori, London 1956, s. 244

Utwory literackie zaczął publikować, będąc uczniem gimnazjum. Ogłaszał je wtedy w takich czasopismach, jak „Nasze Pisemko” i „Gazeta Kresowa”, wydawanych we Frysztacie. Później zamieszczał poezje i opowiadania na łamach licznych pism, m.in. „Naszego Ludu” „Gazety Kresowej”, „Zarania Śląskiego”, „Kuriera Literacko-Naukowego”, „Czasu”, „Ilustrowanego Kuriera Codziennego” (IKC), „Tempa Dnia”, „Gazety Polskiej”. Współpracował też z katowickim czasopismem literackim „Fontana”⁶.

Od 1932 r. był członkiem Związku Zawodowego Literatów Polskich. Prowadził działalność popularyzatorską, występując z pogadankami na temat literatury w katowickim radiu. Studia ukończył dzięki stypendium, jakie przyznało mu Śląskie Towarzystwo Literackie. Najważniejsze publikacje prozatorskie Fierli to: tom opowiadań *Haldy. Obrazki z Zagłębia* (Czeski Cieszyn 1930), powieść *Ondraszek* (publikacja prasowa w odcinkach we frysztańskiej „Gazecie Kresowej” w latach 1930-1931 i książkowa w 1930 r. we Frysztacie) oraz zbiór nowel *Kamień w polu* (Czeski Cieszyn 1938), wydany przez Śląski Związek Literacko-Artystyczny, działający na terenie Czechosłowacji. Utwory te dotyczyły tematyki śląskiej i zagłębiowskiej, głównie górniczej. Na spuściznę poetycką autora składają się tomiki wierszy, również należące do literatury regionalnej: *Przydrożne kwiaty* (Frysztat 1928), *Cienie i blaski. Wiersze górnicze* (Czeski Cieszyn 1931), *Dżiny na gróniach* (Kraków-Cieszyn 1932), *Kopalnia słoneczna* (Kraków 1933), *Kołady beskidzkie* (Czeski Cieszyn 1935). Miał także dorobek translatorski: przetłumaczył z języka czeskiego na polski wiersze Jiří Wolкера (1900-1924) i prozę Vojtěcha Martinka (1887-1960). *Wiersze wybrane* Wolкера w przekładzie Fierli ukazały się w 1934 r. w Pradze, zaś przetłumaczony przez niego tekst trylogii powieściowej Libora Martinka *Czarna ziemia* drukowano w 1938 r. w periodyku „Polonia”⁷. Wiele jego wierszy publikowano w czasopismach dla

(biogram A. Fierli); J. Szturc, *Ewangelicy w Polsce. Słownik biograficzny XVI–XX wieku*, Bielsko-Biała 1998, s. 73 (biogram *Fierla Adolf 1908–1967*).

⁶ K. Wyka, *Czasopisma literackie*, „Rocznik Literacki”, R. 7, 1938, s. 269. Zob. też. Z. Hierowski, *Życie literackie na Śląsku w latach 1922–1939*, Katowice 1969, s. 133.

⁷ B.T. [B. Tyszkiewicz], dz. cyt., s. 301; D. Šajtar, dz. cyt., s. 69; L. Martinek, dz. cyt., s. 171; *Czy wiesz kto to jest?*, red. S. Łoży, Warszawa 1938, s. 176 (reprint: Warszawa 1984) (biogram A. Fierli); J. Golec, S. Bojda, dz. cyt., s. 95–96; E. Rosner, dz. cyt., s. 88; M. Fazan, dz. cyt., s. 97–99; P. Grzegorzczak, dz. cyt., s. 604; B. Snoch, *Górnośląski leksykon biograficzny*, Katowice 2004, s. 83 (hasło *Fierla Adolf 15 I 1908 Orłowa – 8 XI 1967 Londyn*); B. Klimaszewski, E. R. Nowakowska, W. Wyskiel, *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939–1980*, pod red. B. Klimaszewskiego, Warszawa 1992, s. 89 (hasło *Fierla Ad-*

dzieci⁸. Część utworów poetyckich autora zamieszczono w antologii opracowanej przez Adama Galińskiego, wydanej po raz pierwszy w 1938 r. w Łodzi⁹. Na uwagę zasługuje fakt, że Fierla, będąc członkiem Klubu Czesko-Polskiego w Morawskiej Ostrawie, starał się prowadzić działalność mającą na celu poprawę stosunków między Polakami a Czechami, co spotykało się z krytyką ze strony części mieszkańców Śląska, w tym Zaolzia¹⁰.

W marcu 1939 r., po wcieleniu Zaolzia do Polski, Fierla wziął udział w zjeździe pisarzy polskich w zaolziańskiej części Cieszyna (Czeski Cieszyn). Na zjazd przybył m.in. także pisarz Gustaw Morcinek¹¹.

W czasie II wojny światowej Fierla należał do polskiego antyhitlerowskiego ruchu oporu, wraz ze swoimi braćmi, będącymi luterańskimi duchownymi. W kwietniu 1940 r. pisarz oraz jego bracia zostali aresztowani przez Gestapo. Po pobycie w więzieniu trafił do obozów koncentracyjnych Dachau i Mauthausen-Gusen¹². Kiedy był więziony w Mauthausen-Gusen, nie podejmował prób konspiracyjnej działalności literackiej, w przeciwieństwie do więźniów, którzy – podobnie jak on – mieli przedwojenny dorobek prozatorski: Konstantego Ćwierka, Stanisława Nogaja i Gustawa Przeczka¹³. Następnie był robotnikiem przymusowym. W 1944 r. Fierlę wcielono do niemieckiego wojska i skierowano do walk na zachodzie Europy. We Francji udało mu się przedostać do aliantów i zostać żołnierzem 2. Korpusu Polskiego, stanowiącego

olf 1908–1967); L. Miękina, E. Rosner, *Stu pisarzy cieszyńskich. Słownik bio- i bibliograficzny*, „Rocznik Cieszyński”, R. 3, 1976, s. 166; J. Szturc, dz. cyt., s. 74; J. Kasztura, *Linia rozwojowa naszej kultury twórczej*, „Zwrot” 1957, nr 4, s. 3.

⁸ W. Sikora, *Pisarze Zaolzia. Materiały dla szkół polskich w Republice Czeskiej*, Czeski Cieszyn 1992, s. 18 (biogram A. Fierli).

⁹ Zob. *Antologia 120 poetów. Wiersze na obchody i uroczystości*, oprac. A. Galiński, Łódź [ok. 1938], s. 266 (wiersz A. Fierli *Rąbanie węgla*), Łódź 1947, s. 276–277 (publikacja tego samego wiersza A. Fierli).

¹⁰ J. Golec, S. Bojda, dz. cyt., s. 96.

¹¹ S. Piasecki, *Wrażenia zaolziańskie*, „Prosto z Mostu. Tygodnik Literacko-Społeczny” 1939, nr 12, s. 1 (zapis wrażeń autora z cieszyńskiego zjazdu); Z. Hierowski, *Życie literackie na Śląsku...*, s. 198–199.

¹² B.T. [B. Tyszkiewicz], dz. cyt., s. 301; E. Rosner, *Powojenne lata Adolfa Fierli*, [w:] E. Rosner, *Literatura polska z czeskiego Śląska. Rozprawy – szkice – wspomnienia*, Cieszyn 1995, s. 99.

¹³ S. Dobosiewicz, *Mauthausen–Gusen. Poezja i pieśń więźniów*, Warszawa 1983, s. 134.

część Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie¹⁴. W okresie II wojny światowej przyjęto go do międzynarodowego stowarzyszenia pisarzy: PEN Club¹⁵.

Na emigracji powrócił do zawodu nauczycielskiego. Od 1944/1945 r. uczył języka polskiego i literatury polskiej w żeńskim Gimnazjum i Liceum PSK (Pomocniczej Służby Kobiecej) 2. Korpusu w Porto San Giorgio, istniejących w latach 1945-1948. Oprócz prowadzenia lekcji polskiego Fierla zajmował się przygotowaniem szkolnych imprez. Uczennicami były polskie dziewczęta – do niedawna służące w PSZ, względnie uwolnione z robót przymusowych albo z obozów koncentracyjnych¹⁶. W tej samej szkole uczył religii ewangelicko-augsburskiej brat Adolfa Fierli, ks. kapitan Władysław Fierla (1909-1995), pełniący w Londynie funkcję biskupa Polskiego Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego na Obczyźnie¹⁷. W Gimnazjum i Liceum PSK prowadzono oczywiście także zajęcia katechetyczne z religii rzymskokatolickiej¹⁸, dominującej wśród uczennic.

Na zakończenie roku szkolnego 1946/1947 Fierla napisał okolicznościowy tekst *Serwa w szkole*, wydrukowany w numerze 22 czasopisma „Polska Walcząca. Żołnierz Polski na Obczyźnie” z 7 czerwca. Zwrócił uwagę na trudne doświadczenia wychowanek, stwierdzając: „Droga [...] do tej szkoły, do tego jedyne go w byłym 2. Korpusie gimnazjum i liceum dla ochotniczek

¹⁴ M.in. B.T. [B. Tyszkiewicz], dz. cyt., s. 301.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże; E. Rosner, *Powojenne lata Adolfa Fierli...*, s. 99. Zob. wspomnienia uczennic tej szkoły o Fierli jako poloniście: B. Kosiorok–Trejdosiewicz, *Kiedys... po latach*, [w:] *Nasza niezwykła szkoła. Porto San Giorgio–Foxley 1945–1948*. Praca zbiorowa, Londyn 1985, s. 97–98; L. Szczurek, *Na początku było nas dwie*, [w:] tamże, s. 171; I. Roseveare, *Szkoła w słońcu*, [w:] tamże, s. 177; A. Białkowska–Zięba, *W klasie licealnej I a*, [w:] tamże, s. 216; M. Radomska, „Akaczki” w szkole, [w:] tamże, s. 232; K. Szewczyk–Sira, *Tempus fugit...*, [w:] tamże, s. 237; E. Zaniewska–Kłoczek, *Dalszy ciąg wspomnień*, [w:] tamże, s. 283; I. Czarnowska–Roesevare, *Szkoła w chmurach*, [w:] tamże, s. 289; M. Lasak–Młynarczyk, *W szkole i potem*, [w:] tamże, s. 308.

¹⁷ *Grono pedagogiczne. Obsada administracyjna*, opr. M. Włodkowska, [w:] *Nasza niezwykła szkoła...*, s. 53. Więcej informacji o ks. Władysławie Fierli: zob. m.in. J. Kłaczek, *Na emigracji. Losy polskiego wychodźstwa ewangelickiego w XX wieku*, Toruń 2013, wielokr.; Tenże, *Na emigracji. Losy polskiego wychodźstwa ewangelickiego w XX wieku*, [w:] *Kościół luterański na ziemiach polskich w XVI–XX wieku*, t. 3, *W ramach Rzeczypospolitej, państw ościennych i na emigracji*, red. J. Kłaczek, Toruń 2012, s. 230–233; Tenże, *Kościół Ewangelicko–Augsburski w latach 1990–2012 (kalendarium)*, [w:] *Kościół luterański na ziemiach polskich...*, tamże, s. 349.

¹⁸ E. Zaniewska–Kłoczek, dz. cyt., s. 283.

PSK, była uciążliwa i ciężka. Wiodła zaś ta droga rozlicznymi, a zawsze utrudzenia pełnymi szlakami. [...] podążały jedne z uczennic do tej swej szkoły zaśnieszonymi bezdrożami syberyjskich tajg, dokąd zesłane zostały rychłe po tamtym nieszczęsnym Wrześniu; [...] potem pielgrzymowały dalej w stronę swojego gimnazjum i liceum poprzez skaliste urwiska irackich gór i przez spiekotę egipskich pustyń, a jeszcze później, na italskiej już ziemi, wędrowały ku swojej szkole ukochanej wśród huku armat, wśród ognia pękających bomb i gorącej bitewnej pożogi, biorąc same w niej chętny a żarliwy współudział jako kantyniarki, jako kierowczynie samochodów, jako łączniczki, jako siostry szpitalne i jeszcze nie wiedzieć co. [...] inne z uczennic tej szkoły [...] pielgrzymowały w jej stronę przez głód, poprzez wszy i poprzez straszliwą poniewierkę obozów koncentracyjnych [...] trzecie [...] w stronę swej umiłowanej szkoły podążały mozolnie przez twardą i sękatą robotę w niemieckich fabrykach i poprzez zabijającą żmudę w pracy na gliniastym polu germańskiego bauera”. Inne uczennice, jak określił to Fierla, przyszły do szkoły „[...] z płomieni gorejącej w powstańczych dniach Warszawy”¹⁹. W maju 1948 r. w tym samym periodyku ukazał się artykuł Fierli *Dzieje jednej szkoły*, poświęcony Gimnazjum i Liceum PSK 2. Korpusu²⁰.

W tym samym okresie, bo w 1946 r., w Rzymie wydano polską antologię poetycką *Przypływ. Poeci 2 Korpusu*, pod redakcją Józefa Bielatowicza, ogłoszoną w ramach serii Biblioteka Orla Białego, zawierającą m.in. jedenaście wierszy i biogram Adolfa Fierli²¹.

Krótko po II wojnie światowej Fierla był nauczycielem również w polskich gimnazjach we Francji, np. w Avignon, a także w Wielkiej Brytanii, gdzie uczył polskiego w gimnazjum męskim w Bottisham oraz w żeńskim w Stowell Park. Pod koniec lat pięćdziesiątych zamieszkał w Londynie i nauczał tam języka polskiego w polonijnych szkołkach niedzielnych²².

¹⁹ A. Fierla, *Serca w szkole*, [w:] *Nasza niezwykła szkoła...*, dz. cyt., s. 300 (pierwodruk: „Polska Walcząca. Żołnierz Polski na Obczyźnie” 1947, nr 22).

²⁰ Tenże, *Dzieje jednej szkoły*, [w:] tamże, s. 311–313 (pierwodruk: „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza” z 8 V 1948 r.). Zob. też Tenże, *Szkoła w białym domu*, [w:] tamże, s. 355–358 (tekst opublikowany po raz pierwszy w cytowanej pracy zbiorowej z 1985 r.).

²¹ Zob. *Przypływ. Poeci 2 Korpusu*, do druku przygotował J. Bielatowicz, Rzym 1946, s. 41–57.

²² B.T. [B. Tyszkiewicz], dz. cyt., s. 301; M. Fazan, dz. cyt., s. 99.

Po II wojnie światowej kontynuował pracę literacką, poetycką i prozatorską, ale zamieszczał swe utwory tylko w czasopismach – emigracyjnych i ukazujących się w Polsce Ludowej. Publikował też artykuły. Współpracował jako autor tekstów poetyckich i prozatorskich z czasopismem „Dobra Nowina”, wydawanym w latach 1946-1988 przez Polski Kościół Ewangelicko-Reformowany w Wielkiej Brytanii. Wchodził w skład Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie²³. Działal też w swoim środowisku wyznaniowym, będąc członkiem polskiej parafii luterańskiej w Londynie. W 1956 r. uczestniczył jako jeden z delegatów świeckich w Drugim Synodzie Polskiego Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego na Obczyźnie. Brał udział w działalności Zrzeszenia Ewangelików Polaków w Wielkiej Brytanii, istniejącego od 1943 r. Od 1953 r. pełnił w tej organizacji funkcję wiceprezesa. Później, aż do swej śmierci, był sekretarzem Zarządu Głównego ZEP²⁴.

W 1958 r. w Birmingham odbyło się spotkanie autorskie z A. Fierlą, zorganizowane przez tamtejsze koło Zrzeszenia Ewangelików Polaków²⁵.

W 1966 r. A. Fierla odwiedził ojczyznę. Przyjechał do Krakowa, Katowic i Cieszyna. W Cieszynie odbyło się jego spotkanie autorskie²⁶.

Adolf Fierla zmarł 8 września 1967 r. w Londynie²⁷. W prasie emigracyjnej i w krajowej cieszyńskiej ukazały się okolicznościowe publikacje poświęcone zmarłemu pisarzowi i pedagogowi²⁸.

W 1971 r. ewangelickie Wydawnictwo Zwiastun wydało wybór wierszy Fierli o tematyce religijnej, zatytułowany *Poezje religijne*, uzupełniony wstępem

²³ B.T. [B. Tyszkiewicz], dz. cyt., s. 301; J. Golec, S. Bojda, dz. cyt., s. 96; E. Rosner, *Fierla Adolf...*, dz. cyt., s. 88–89; E.R [E. Rosner], dz. cyt., s. 164; M. Fazan, dz. cyt., s. 99; L. Miękina, E. Rosner, *Stu pisarzy cieszyńskich. Słownik bio- i bibliograficzny*, „Rocznik Cieszyński”, R. 3, 1976, s. 166–167; J. Szturc, dz. cyt., s. 74. J. Kłaczko, *Na emigracji...*, dz. cyt., s. 168–169.

²⁴ Tamże, s. 115–116, 205, 275–276, 286–287.

²⁵ Tamże, s. 286.

²⁶ B.T. [B. Tyszkiewicz], dz. cyt., s. 301; E. Rosner, *Powojenne lata Adolfa Fierli...*, dz. cyt., s. 101. Zob. też publikacje prasowe, dotyczące wizyty Fierli w Polsce: J.K., *A. Fierla po 25 latach*, „Zwrot” 1966, nr 11, s. 14; (e), *Adolf Fierla w Polsce*, „Odgłosy” 1966, nr 45, s. 8.

²⁷ Zob. m.in. B.T. [B. Tyszkiewicz], dz. cyt., s. 301; K. Podgórecka, *Diariusz wydarzeń kulturalnych*, „Rocznik Literacki” R. 18, 1967, s. 589.

²⁸ Zob. W. Zagórski, *Poeta, pisarz, pedagog*, „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza. Tydzień Polski” 1967, nr 38, s. 3; Most [W. Oszelda], *Zmarł poeta karwińskich hald i beskidzkich groni*, „Głos Ziemi Cieszyńskiej” 1967, nr 38, s. 1–2.

autorstwa biskupa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w PRL ks. Andrzeja Wantuły²⁹.

Brat Adolfa Fierli, ks. Władysław Fierla, tylko o rok młodszy od pisarza, przeżył go prawie o trzydzieści lat. Zmarł w 1995 r. w Londynie³⁰.

W 2001 r. w Cieszynie opublikowano antologię polskiej literatury znad Olzy w opracowaniu Leona Miękiны. W wyborze znalazło się kilka utworów lirycznych Fierli i biogram poety³¹.

Wiersze religijne Adolfa Fierli, choć pisane przez luteranina, mogły zainteresować także chrześcijan innych wyznań, jako zawierające odniesienia do uniwersalnych wartości chrześcijańskich.

Akcenty religijne znalazły się już w pierwszych tomikach poezji Fierli, w tym w *Dziwach na gróniach*, ogłoszonych w 1932 r. z adresem wydawniczym Kraków-Cieszyn, ze wstępem profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego Romana Dyboskiego, „nakładem Stowarzyszenia Akademików ze Śląska Znicz”³². Profesor Dyboski przekonywał o autentyczności beskidzkiej gwary tekstów wierszy, mających charakter stylizacji na gwara. Dostrzegał w nich nawet „[...] rytmiczny powiew gwary z gór śląskich [...]”, mający wywierać odświeżający wpływ na polską mowę³³.

W tytułowym wierszu *Dziwy na gróniach* Fierla utożsamił Pana Jezusa z pięknem natury Beskidu, co jest charakterystyczne dla wyobraźni ludowej, imitowanej przez poetę, której nosiciele dostrzegają boskość w przyrodzie. Nazwał Zbawiciela „Ponjezusem”, „Ponjezuskiem”, „Ponjezusickiem”, „Jezu-

²⁹ B.T. [B. Tyszkiewicz], dz. cyt., s. 301.

³⁰ J. Szturc, dz. cyt., s. 24 (biogram *Fierla Władysław, ks. 1909–1995*); *Pożegnanie bp. Władysława Fierli*, „Zwiastun” 1995, nr 25, s. 21; J. Kłaczko, *Kościół Ewangelicko-Augsburski w latach 1990–2012...*, dz. cyt., s. 349.

³¹ Zob. L. Miękiны, *Znów minie wiek... Antologia literatury nadolziańskiej*, Cieszyn 2001, s. 298–301 (biogram Fierli oraz jego wiersze *Przydrożne kwiaty, Las, Za siejbę nauk, S Panym Bogym*).

³² Zob. A. Fierla, *Dziwy na gróniach*, przed. R. Dyboski, Kraków–Cieszyn 1932 (egzemplarz w zbiorach czytelni Pigionianum Biblioteki Uniwersytetu Rzeszowskiego, zawierający dedykację dla profesora Stanisława Pigionia, napisaną odręcznie przez autora: „Jaśnie Wielmożnemu Panu Dr. Stanisławowi Pigionowi, profesorowi UJ w Krakowie – jako wyraz należnej czci/ Adolf Fierla/ Kraków, w styczniu 1932”, sygnatura biblioteczna egzemplarza z powyższą dedykacją: Pig. 81934).

³³ R. Dyboski, *Przedmowa*, [w:] *Dziwy na gróniach...*, dz. cyt., s. 9 – 10.

skiem”, „Jezusiczkiem”. Pisał też o „dłoniach Panajezuskowych”. Nagromadzenie zdrobniałych form świadczy o nienaturalności tekstu, nadmiernym wystylizowaniu na ludowość, podczas gdy autentyczni poeci ludowi cechują się spontanicznym stosowaniem środków wyrazu. Poeta z nadmiernym zaangażowaniem naśladuje czułość wiejskiej religijności. Niezależnie od tego, sugestywnie opisuje piękno gór ziemi cieszyńskiej. Nie zapomina o topografii, ponieważ wymienia nazwy gór Czantoria („aż na Czantoryj”) i Barania Góra („Hań ku Barani”) z Wisły, dzięki czemu wiersz miał wartość krajoznawczą³⁴, pomagał w promocji ziemi cieszyńskiej wśród czytelników z innych części Śląska i z Małopolski. Postać Pana Jezusa była bliska czytelnikom, protestantom i katolikom. Autor utożsamiał naturę z boskością także w wierszu *Zima*, deklarując wiarę w siłę sprawczą „Panaboga” („Ponbóczka”) w kwestii zjawisk natury³⁵. W tekście *Dziónek* zaprezentował Pana Boga jako kierującego cyklem dobowym – zamianą nocy na dzień i odwrotnie³⁶. Utwór *Wielkanoc* to przywołanie nadolziańskiej tradycji wielkanocnej, bez jej różnicowania na ewangelicką i katolicką³⁷. Fierla, jako luteranin, położył nacisk na męczeństwo Jezusa-Zbawiciela, pisząc w pierwszej zwrotce wiersza *Ponjżezus na gróniach*: „Na krzyżu wisisz Se, na na gróniu -/mróz dziubie, szczypie Cie po liczku,/ a zimne wiatry kole gónią -/ Jezusku, Jezusiczku!”³⁸. Zacytowany fragment jest charakterystyczny dla poetyki całej spuścizny lirycznej Fierli, pisanej przeważnie regularnymi, gramatycznymi rymami, składanymi w rytm co dwa wersy. Z tego względu jego wiersze mogły się podobać mniej wyrobionym literacko odbiorcom poezji, a być odbierane z dystansem przez osoby o wyższym poziomie edukacji czytelniczej. Charakter sztucznej stylizacji ma tytuł i tekst wiersza *Spanymbogym*, ostatni w tomiku *Dziwy na gróniach*, zawierający apostrofę do beskidzkich gór, aby pozostawał w nich duch Boży. Poeta pisze: „zustońcie grónie z Bogym”, „sponboczkym, grónie, spanymbogym”³⁹.

Motywy religijne można odnaleźć także w poezjach Fierli z tomu *Kopalnia słoneczna* z 1933 r., poświęconego górniczej pracy. W ostatnim fragmencie wiersza *Kopalnia słoneczna*, otwierającego zbiór, autor poruszył problem etyki

³⁴ A. Fierla, *Dziwy na gróniach*, [w:] tamże, s. 11 – 15.

³⁵ Tenże, *Zima*, [w:] tamże, s. 37.

³⁶ Tenże, *Dziónek*, [w:] tamże, s. 44.

³⁷ Tenże, *Wielkanoc*, [w:] tamże, s. 51–54.

³⁸ Tenże, *Ponjżezus na gróniach*, [w:] tamże, s. 57

³⁹ Tenże, *Spanymbogym*, [w:] tamże, s. 59.

chrześcijańskiej, kładąc nacisk na konieczność łączenia wiary z etycznym postępowaniem: „[...] tutaj, w cichym nocy słowie/jest Bóg u chaty, a w niej dobry człowiek”⁴⁰. W tym samym utworze pisze o pacierzu⁴¹, mającym wartość u tych odmawiających go osób, które postępują w sposób chrześcijański wobec innych. Wiersz *Podziemie* to porównanie wnętrza kopalni, „najpiękniejszego kościoła”, ze świątynią w momencie Podniesienia przed Komunią Świętą. Fierla porównuje odgłosy górniczych wózków z „podniesieniowymi dzwonkami”⁴². Przywołując komunię, ważną we wszystkich liturgiach chrześcijańskich, daje wyrazisty przykład przeżycia religijnego. W strofach *Hawierza* patrzy na trud górniczej pracy przez doświadczenie męki Chrystusa, nazywając Pana Jezusa „najsilniejszym hawierzem”, czyli górnikiem, patrzącym „z nieba” na robotę w kopalni⁴³. Zwrot o Boskim spojrzeniu „z nieba” to mało przekonujące udawanie ludowej prostoty, ale poeta sugestywnie pokazuje górniczy wysiłek. W *Panu Jezusie w kopalni* Fierla przypomina o męce Jezusa na krzyżu i kieruje do Zbawiciela w imieniu górników prośby, aby był z nimi obecny w kopalni⁴⁴ przez swą opiekę oraz w ludzkich sercach i zachowaniach. Bezpośrednio po tym wierszu, zawierającym wspomnienie o zbawczej śmierci Chrystusa, co znamienne u poety ewangelika, ale bliskie też katolikom, znajduje się tekst poetycki *Święta Barbara*, dotyczący patronki górników, zsyłającej na pracujących łaskę⁴⁵, podczas gdy kult świętych nie jest uznawany przez protestantów. W *Syrenach* autor odwołuje się do katolickiej modlitwy Anioł Pański, kojarząc dźwięk wieczornych kopalnianych syren z dzwonami wzywającymi do modlitwy⁴⁶. Jak widać, Fierla starał się trafić do religijnych uczuć czytelników w sposób nacechowany tolerancją, w duchu ekumenicznym. Utwór *Łaska kopalni słonecznej* to wyraz wiary w Bożą łaskę⁴⁷, obecną w życiu górników i czytelników *Kopalni słonecznej*. *Łaska kopalni słonecznej* jest przykładem zastosowania przez Fierlę rymów parzystych: „Szachta to my – ofiarni ludzie i cisi,/ którym u spodni wesola lampka wisi,/ To my, hawierze, o krzepkich i mocnych

⁴⁰ Tenże, *Kopalnia słoneczna*, [w:] Tenże, *Kopalnia słoneczna*, Kraków 1933, s. 13.

⁴¹ Tamże.

⁴² Tenże, *Podziemie*, [w:] tamże, s. 26.

⁴³ Tenże, *Hawierz*, [w:] tamże, s. 27.

⁴⁴ Tenże, *Pan Jezus w kopalni*, [w:] tamże, s. 30.

⁴⁵ Tenże, *Święta Barbara*, [w:] tamże, s. 31.

⁴⁶ Tenże, *Syreny*, [w:] tamże, s. 41.

⁴⁷ Tenże, *Łaska kopalni słonecznej*, [w:] tamże, s. 58.

ramionach,/i dusza nasza, na węgiel licem pokładziona./ To my i serca nasze,/w które Bóg słońce i łaskę swoją zaszył⁴⁸. Przytoczony przykład wersyfikacji wydaje się bardziej subtelny niż cytowane wyżej rymy co dwa wersy. Sformułowanie „wesola lampka” brzmi bardzo niezręcznie.

W 1935 r. Księgarnia Macierzy Szkolnej w czeskim Cieszynie wydała wiersze Fierli *Kolędy beskidzkie*⁴⁹. Poeta popularyzował Beskidy, przekonując o ich pięknie, podobnie jak w *Dziwach na gróniach*. Analogicznie do poprzedniego tomiku, przesycił tekst wierszy stylizacją gwarową oraz miłością do beskidzkiej przyrody i cieszyńskiego krajobrazu. Charakter religijny ma nazwanie wierszy „kolędami”, co jest nawiązaniem do ogólnochrześcijańskiej tradycji bożonarodzeniowej⁵⁰. W tekście *Kolęda na Beskidzie* poeta od pierwszych strof animizuje góry i lasy, przekonując: „Kolęduje Beskid pod wiatrowe grani,/kolęduje światu wszyckimi lasami [...]”⁵¹. Dalej rozwija animizację, przekonując, że górską przyroda kolęduje z wiatrem na chwałę Bożego Narodzenia⁵². Taka sama jest wymowa wiersza *Kolęda drugo na Beskidzie*⁵³. Utwór *Pónjezus na Beskidzie* zawiera wizję Jezusa wędrującego górami z „miesiączkym w dłoniach złotym [...]”, czyli księżycem jako złotą monstrancją⁵⁴. W ten sposób Fierla, podobnie jak w *Dziwach na gróniach*, daje wyraz wierze w jedność przyrody z Bogiem. Poetyka rymowanych *Kolęd beskidzkich* jest mało oryginalna, ale autor potrafi oddać słowami piękno Beskidu Śląskiego. W ostatnim wierszu tomiku (*Kolęda ostatnio na Beskidzie*) odmalowuje plastycznie rozmach gór. W pierwszej zwrotce pisze: „Z wszyckimi swojimi stromami,/cichą nocą,/pod gwiozdy, co sie na niebie migocą – /z jedłami, świyrkami/ do chalup, grónie, zagładacie”. Jedna z kolejnych strof brzmi: „Przez okno, szyroko rozewrzyte w chalupie,/ pod gwiozd na niebie złociste migoty/ku sercom się nom zbliżocie/ ze swoimi stromami/i jejich szumnymi godkami/

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ Tenże, *Kolędy beskidzkie*, Czeski Cieszyn 1935.

⁵⁰ Tamże, wielokr.

⁵¹ Tenże, *Kolęda na Beskidzie*, [w:] Tenże, *Kolędy beskidzkie...*, dz. cyt., s. 7 (dwa pierwsze wersy wiersza).

⁵² Tamże, s. 7–8.

⁵³ Tenże, *Kolędo drugo na Beskidzie*, [w:] tamże, s. 9–13.

⁵⁴ Tenże, *Pónjezus na Beskidzie*, [w:] tamże, s. 21–22.

i serca nóm nimi halocie, głaskocie,/ pieśniczką swej pieszczoty”⁵⁵. Powyższy dosyć sugestywny opis poetycki jest zaburzony pretensjonalnym zwrotem o „pieśniczce pieszczoty”, będącym mało udanym,ikliwym naśladownictwem ludowej wrażliwości na przyrodę. Za mało przekonujące trzeba uznać porównanie pana Jezusa w *Balladzie o Panu Jezusie, miłującym Beskid* do gazdy jako „największego beskidzkiego gospodarza”⁵⁶, mające charakter wysilonej stylizacji na ludowość.

Propagandowym nadużyciem była publikacja wiersza Fierli o „Wielkanoconym Zmartwychwstaniu” w 1938 r. w „Dzienniku Polskim” na okoliczność wcielenia Zaolzia do Polski. W ten sposób porównano radość ze zmartwychwstania Jezusa z radością mieszkańców Śląska Cieszyńskiego, w tym ewangelików, ze zmiany granicznej. Fragment wiersza przytoczyła Anna Bańska w opracowaniu *Motyw krzyża w poezji zaolziańskiej*⁵⁷. Ogłoszenie utworu poety w takim kontekście czyniło dyskusyjną jego działalność w kierunku poprawy stosunków między Polakami a Czechami, zasygnalizowaną we wcześniejszej części artykułu.

Na karty *Poezji religijnych* Fierli, opracowanych przez ks. Andrzeja Wantulę (Zwiastun, Warszawa 1971), trafiły wiersze opublikowane wcześniej w czasopiśmie „Posel Ewangelicki” oraz w niektórych tomikach poety⁵⁸. Luterski biskup nieprzypadkowo wybrał w dużej mierze utwory najbliższe protestantom, a pominął wiersz o świętej Barbarze⁵⁹ z *Kopalni słonecznej*. Wybrał z tamtego tomu za to *Modlitwę w kopalni*, skierowaną do Boga⁶⁰ i *Pana Jezusa w kopalni*⁶¹. Przypomnienie o męce Pańskiej stanowią wiersze *Krzyżowanie Chrystusa*⁶², *Krzyż i korona*⁶³, *Krzyż wielkopiątkowy*⁶⁴. Radością ze zmartwychwstania

⁵⁵ Tenże, *Kolęda ostatnio na Beskidzie*, [w:] tamże, s. 61–62.

⁵⁶ Tenże, *Ballada o Pana Jezusie, miłującym Beskid*, [w:] tamże, s. 56–57.

⁵⁷ A. Bańska, *Motyw krzyża w poezji zaolziańskiej*, [w:] *Od regionalizmu do uniwersalizmu. Materiały z konferencji odbytej w dniach 12–14 grudnia 1991*, red. M. Pindór, Cieszyn 1992, s. 101.

⁵⁸ A. Fierla, *Poezje religijne*, Warszawa 1971, wielokr.

⁵⁹ Tamże.

⁶⁰ Tenże, *Modlitwa w kopalni*, [w:] Tenże, *Poezje religijne...*, dz. cyt., s. 80.

⁶¹ Tenże, *Pan Jezus w kopalni*, [w:] tamże, s. 81.

⁶² Tenże, *Krzyżowanie Chrystusa*, [w:] tamże, s. 26–27.

⁶³ Tenże, *Krzyż i korona*, [w:] tamże, s. 28–29.

⁶⁴ Tenże, *Krzyż wielkopiątkowy*, [w:] tamże, s. 30–31.

Jezusa są przepojone *Zmartwychwstanie*⁶⁵, *Alleluja!*⁶⁶ i *Wielkanoc*⁶⁷. Wiersze o tematyce pasyjnej i wielkanocnej mogły być bliskie odbiorcom ewangelickim i katolickim. To samo odnosi się do utworów mających za temat Boże Narodzenie⁶⁸. W poezjach o Reformacji i Marcynie Lutrze, drukowanych wcześniej w emigracyjnym „Pośle Ewangelickim” z października i listopada 1956 r., Fierla odnosi się do luterkańskiej tradycji religijnej⁶⁹. Strofami innych utworów nawiązuje do biblijnych psalmów⁷⁰.

Część wierszy religijnych Fierli przypomniano w antologii twórczości literackiej znad Olzy, wydanej w 2001 r. w Cieszynie. Chodzi o utwory *S Panyim Bogym z Dżiwów na gróniach*⁷¹ i o *Za siejbę nauk*⁷². Drugi wiersz to podziękowanie Bogu za Słowo, czyli biblijny przekaz prowadzący wiernych do zbawienia⁷³. Akcent religijny znajduje się w *Przydrożnych kwiatach* z tomu pod tym samym tytułem. Poeta pisze w młodzieńczym utworze zdecydowanie grafomańskim tonem, iż „Kwiaty polne [...] Cudowne, Boskie, mieniające się złotem./ Modlą się w niebo... za ból, za tęsknotę”. Dalej woła: „Ej, kwiaty złote!”⁷⁴.

W poezji Fierli, mającej tematykę religijną, brak odniesień do kultu świętych, poza wierszem o świętej Barbarze, a także do postaci Maryi, co wynika z protestanckiej konfesji autora.

Wątki religijne można znaleźć w tłumaczeniach niektórych wierszy J. Wolкера, dokonanych przez Fierlę. W *Gaju* Wolker wymienił imię Pana

⁶⁵ Zob. Tenże, *Zmartwychwstanie*, [w:] tamże, s. 38 – 39 (jeden z trzech wierszy pod tym samym tytułem, zebranych przez ks. A. Wantułę w tomie wierszy religijnych A. Fierli).

⁶⁶ Tenże, *Alleluja!...*, [w:] tamże, s. 40–41.

⁶⁷ Tenże, *Wielkanoc*, [w:] tamże, s. 42.

⁶⁸ Tenże, *Boże Narodzenie*, [w:] tamże, s. 14–15; Tenże, *Narodził się Chrystus Pan...*, [w:] tamże, s. 16; Tenże, *Kolęda I*, [w:] tamże, s. 17–18; Tenże, *Kolęda II*, [w:] tamże, s. 19; Idem, *Kolęda dla dzieci*, [w:] tamże, s. 20.

⁶⁹ Tenże, *Reformacja*, [w:] tamże, s. 45; Tenże, *Marcin Luter w Wormacji*, [w:] tamże, s. 46–47; Tenże, *Polski wiek złoty*, [w:] tamże, s. 49–51.

⁷⁰ Tenże, *Psalm XXIII*, [w:] tamże, s. 66; Idem, *Medytacje na psalm LI*, [w:] tamże, s. 67; Tenże, *Medytacje na psalm CXXI*, [w:] tamże, s. 68.

⁷¹ Tenże, *S Panyim Bogym*, [w:] L. Miękina, dz. cyt., s. 301.

⁷² Tenże, *Za siejbę nauk*, [w:] tamże, s. 300–301.

⁷³ Tamże, s. 300–301.

⁷⁴ Tenże, *Przydrożne kwiaty*, [w:] L. Miękina, dz. cyt., s. 299.

Boga, jako obecnego w życiu religijnej rodziny⁷⁵. *Ukrzyżowane serce* to poetycki przekaz o chrześcijańskiej miłości bliźniego, która powinna być wieczna. Jak napisał czeski poeta: „Ukrzyżowane serce na drewnianym krzyżu/ przedewczoraj skonało./I zdjęli je i do ziemi włożyli/i łzami je zrosili,/a serce powstało/dziś rano./ Czerwony kwiat/po ziemi chodzi i po niebios drogach,/ i wielbi Panaboga/w koszarach i przytułkach,/w fabrykach i miejskich przyczółkach/i woła na cały świat: <<Jam jest miłość, kwitnąca/ tak jak rana krwawiąca,/aby wszyscy, co w nie wierzą,/co rozbici życiem leżą,/mogli palce w nią włożyć.>>”⁷⁶. *Wędrowcy* są przypomnieniem wędrowki trzech króli do Betlejem⁷⁷. W wierszu *Śmierć* czeski poeta deklaruje wiarę w zgon jako „przebudzenie” do nowego życia. Dramatycznie przyrównuje śmierć człowieka do męki pasyjnej, stwierdzając: „Śmierć to tylko boża męka u rozdroża w białym polu”⁷⁸. Wiersz *Umierający* stanowi pożegnanie Wolкера, zmarłego w wieku dwudziestu czterech lat, z życiem, wypowiedane z imieniem Boga na ustach⁷⁹. W *Szpitalu* widzimy poetycką wizję nieuleczalnie chorych i umierających pacjentów. Autor nazywa Chrystusa, który cierpiał tak jak chorzy, konając na krzyżu, „panem lekarzem”, prosząc o komunię⁸⁰. Krytyka aborcji to *Ballada o dziecku nienarodzonej*, zawierająca podkreślenie wielkiej wartości miłości macierzyńskiej i rodzicielskiej⁸¹. Poezje czeskiego autora mają znacznie bardziej oryginalną i doskonalszą formę od własnej twórczości tłumacza. Rymy nie przypominają, w przeciwieństwie do większości utworów Fierli, wierszowanego skandowania. Bardziej subtelne, głębsze, są wizje poetyckie, obrazujące autentyczne przeżycia poety. Nie stanowią bardziej lub mniej udanej stylizacji na ludowość, odmiennie niż duża część spuścizny lirycznej translatora. Zasluga Fierli to umiejętne oddanie wartości twórczości zmarłego autora. Tłumacz popularyzował jego osobę i dorobek także

⁷⁵ J. Wolker, *Gaj*, [w:] *Jerzego Wolкера wiersze wybrane*, tłum.[z j. czeskiego] A. Fierla, Praha 1934, s. 11.

⁷⁶ Tenże, *Ukrzyżowane serce*, [w:] tamże, s. 12.

⁷⁷ Tenże, *Wędrowcy*, [w:] tamże, s. 13.

⁷⁸ Tenże, *Śmierć*, [w:] tamże, s. 15.

⁷⁹ Tenże, *Umierający*, [w:] tamże, s. 18–19.

⁸⁰ Tenże, *Szpital*, [w:] tamże, s. 20.

⁸¹ Tenże, *Ballada o dziecku nienarodzonej*, [w:] tamże, s. 21–24.

w kilkunastostronicowej broszurze *Jerzy Wolker. Żywot i dzieło*, wydanej w Krakowie⁸², nazywając Wolкера wielkim poetą⁸³.

Poezja Adolfa Fierli wzbudzała duże zainteresowanie publicystów i literaturoznawców. Była oceniana w prasie przez recenzentów. W 1932 r. Jan Gwalbert Pawlikowski odniósł się życzliwie w periodyku „Wierchy” do *Dziwnów na gróniach*. Uznał autora za poetę przekazującego czytelnikom nieudawane uczucia. Określił wizję przyrody, stworzoną przez Fierlę, słowami „[...] pewnego rodzaju mitologizm [...]”, odbierając ją zarazem jako autentyczną, oddającą ducha beskidzkiej natury. Dostrzegł w recenzowanych wierszach piękno i prostotę⁸⁴.

Znacznie bardziej krytyczny był Ludwik Brożek, wypowiadając się w 1935 r. w „Zaraniu Śląskim” na temat *Kolęd beskidzkich*. Zwrócił uwagę na pozostawanie autora pod wpływem twórczości poetyckiej Emila Zegadłowicza. Zarzucił twórcy niewłaściwe stosowanie wyrazu gwarowego „skyrz” („z powodu”) i niepoprawność gwarowej składni. Krytyk podkreślił przy tym, że dobrze zna beskidzką gwarę, bo pochodzi z tych samych stron, co poeta. Oddał Fierli sprawiedliwość, stwierdzając, iż jego poezje świadczą o miłości do Beskidu. Z uwagi na formę poetyckich wypowiedzi nazwał je „sztuką dla sztuki”. Wysoko ocenił „misterium beskidzkie” *Śpiący rycerz w Czantorii* z tego samego tomu. Było to według niego „doskonale opracowanie śląskiego wątku podaniowego”. Polecał tekst do wystawiania przez ludowe zespoły teatralne⁸⁵.

Kopalnia słoneczna została ostro skrytykowana przez Karola Wiktora Zawodzińskiego w „Roczniku Literackim” z 1933 r. Recenzent informował czytelników o wpływie słabych wczesnych poezji Zegadłowicza oraz dorobku Jana Kasprowicza na wiersze Fierli. Obraz górniczej pracy, stworzony w *Kopalni słonecznej*, odebrał jako fałszywy i ckliwy. Raziło go nienaturalne, pretensjonalne słownictwo wszechobecne w tomiku. Jako przykłady podawał wyrażenia: „<<na łaski pełne przecudy>>”, „<<jeno tej pracy przewiosna, jeno ta

⁸² Zob. A. Fierla, *Jerzy Wolker. Żywot i dzieło*, Kraków 1933.

⁸³ Tamże, s. 19.

⁸⁴ J.G.P. [J.G. Pawlikowski], *Adolf Fierla: „Dziwny na gróniach”*. Z Przedmową dr. Romana Dyboskiego prof. Uniw.[ersytetu] Jag. [iellońskiego], Kraków, Cieszyn 1932, „Wierchy”, R. 10: 1932, s. 216–217.

⁸⁵ L. Brożek, *Adolf Fierla, Kolędy beskidzkie*, Nakładem Księgarni Macierzy Szkolnej w Cieszynie, 1935, czcionkami Ludowej Drukarni Sembol i Ska we Frysztaście, 8-ka, str. 62, 2 nlb. Okładkę projektował K. Piegza, „Zaranie Śląskie” 1935 nr 3, s. 210–212.

błogość radosna>>, <<rozpieśnięcie wózków>>, < rozdźwiczą, rozdzwonią, rozdudrzą>>, <<Pan Jezus z nieba najsilniejszy hawierz”⁸⁶.

O Fierli była mowa także w artykułach krytyczno-literackich zamieszczanych w prasie, m.in. śląskiej. Brożek poświęcił poecie tekst, wydrukowany w „Kuźnicy”, zatytułowany ironicznie: *Dzieje pewnej koniunktury*. Zarzucił twórcy zmanierowanie oraz produkcję „wierszowanej grafomanii”. Ocenił *Dziwny na gróniach* jako przejaw manieryzmu. *Kopalnia słoneczna* była według niego „wykolejeniem”, pretensjonalnym obrazem górniczej rzeczywistości. Według Brożka, książka ta nie zostałaby poważnie potraktowana przez górników. *Kolędy beskidzkie* stanowiły w ocenie publicysty skutek „zapatrzenia się” się Fierli w twórczość Zegadłowicza. Odebrał je jako nieudaną próbę przeniesienia tamtych wizji na śląski grunt. Użył ostrego określenia „pierwszorzędną banialuką”. Śląski krytyk uznał przekłady wierszy Wolкера za zmanierowane i „marne”⁸⁷. Nie zgodził się z zachwytem profesora Dyboskiego z Krakowa nad gwarowością poezji Fierli.

Jan Bielatowicz, pisząc o literaturze polskiej z ziemi cieszyńskiej, w artykule zamieszczonym w „Prosto z Mostu” na okoliczność zjazdu pisarzy polskich w Cieszynie z marca 1939 r., dał wyższą ocenę prozie Fierli niż poezji tego samego autora, pisząc o zbiorze nowel pisarza *Kamień w polu* z 1938 r., iż „Ostatni tom nowel Fierli «Kamień w polu» znamionuje opanowanie gadatliwości lirycznej i wkroczenie na tory dojrzałej epiki”⁸⁸.

Dorobek literacki Fierli był bardzo nisko oceniany przez katowickiego literaturoznawcę i krytyka Zdzisława Hierowskiego. Z. Hierowski obszernie omówił poezje Fierli w monografii *25 lat literatury na Śląsku 1920-1945* (Katowice - Wrocław 1947). Zwrócił uwagę na uleganie przez autora wpływowi Zegadłowicza w utworach stylizowanych na ludowe. Twierdził, iż niski poziom spuścizny Fierli był wspólną cechą całej „śląskiej literatury regionalnej” z okresu międzywojennego. Przyczynę popularności publikacji literackich

⁸⁶ K. W. Zawodziński, *Liryka*, „Rocznik Literacki”, R. 2, 1933, s. 29–30.

⁸⁷ L. Brożek, *Dzieje pewnej koniunktury*, „Kuźnica” 1936 nr 3, s. 8–10.

⁸⁸ J. Bielatowicz, *Potęga literatury cieszyńskiej*, „Prosto z Mostu. Tygodnik Literacko-Społeczny” 1939 nr 10, s. 4 (na okoliczność cieszyńskiego zjazdu z marca 1939 r. polskim pisarzem z ziemi cieszyńskiej poświęcono dużą część, bo s. 1–5 cytowanego numeru „Prosto z Mostu”, zob. też Z. Hierowski, *Życie literackie na Śląsku...*, dz. cyt., s. 198–199).

Fierli od 1928 do 1939 r. widział w dużej ilości utworów pisanych i drukowanych przez pisarza⁸⁹.

W szkicu, opublikowanym w 1948 r., Hierowski podkreślił, że pisarz nie odegrał „większej roli” w literaturze, pomimo popularności, jaką cieszył się do 1939 r. wśród czytelników. Krytykował Fierlę za niewielką oryginalność, przejawiającą się nadmierną inspiracją utworami Zegadłowicza i Kasprowicza w liroyce oraz *Morcinka* w epice⁹⁰.

Na kartach publikacji z końca lata sześćdziesiątych nazwał Fierlę „mierzonym poetą i prozaikiem”⁹¹, a także słabą „indywidualnością twórczą”⁹². Nie podobala mu się wtórność „ludowych” wierszy autora w stosunku do poezji Zegadłowicza. Tytuł *Kolęd beskidzkich* nazwał surowo „plagiatem” tytułu zbioru wierszy Zegadłowicza *Kolędziołki beskidzkie*⁹³ z 1923 r.

Ludwik Brożek, cytowany we wcześniejszej części opracowania, w niewielkim stopniu zmienił swoją opinię o wierszach Fierli w czasach powojennych, czemu dał wyraz w 1957 r., omawiając i oceniając w cieszyńskim piśmie „Zwrot” literaturę o Beskidach. Przypomnił o powierzchowności ujęcia podejmowanej tematyki, jaka cechowała według niego autora *Dziwów na gróniach*, *Kopalni słonecznej* i *Kolęd beskidzkich*. Podkreślił, że wymienione cechy są typowe dla twórczości literackiej uprawianej przez grafomanów. Przypomnił, iż Fierla otwarcie inspirował się Zegadłowiczem. Znacznie wyżej ocenił innych regionalnych poetów z ziemi cieszyńskiej: Pawła Kubisza (1907-1968)⁹⁴ i Gustawa Przeczka (1913-1974). Odnosząc się do powojennej twórczości poetyckiej Fierli, podkreślił dążenie poety do podniesienia poziomu wierszy, również pod względem formy. Zaznaczył obiektywnie, iż ta tendencja pojawiała się czasem przed wojną i przypomnił o dawnej dużej poczytności twórczości Fierli⁹⁵.

⁸⁹ Z. Hierowski, *25 lat literatury na Śląsku 1920–1945*, Katowice – Wrocław 1947, s. 68–77.

⁹⁰ Tenże, *Piśmiennictwo*, [w:] Z. Hierowski, S. Rospond, *Język i piśmiennictwo na Śląsku*, Katowice – Wrocław 1948, s. 31 – 32.

⁹¹ Tenże, *Życie literackie na Śląsku...*, dz. cyt., s. 170.

⁹² Tamże, s. 192.

⁹³ Tamże, s. 304–305.

⁹⁴ J. Kurzelowski [L. Brożek], *Poetyckie wzloty. VII. Pod urokiem Beskidów* [cz. VII krytyczno-literackiego szkicu L. Brożka], „Zwrot” 1957 nr 7–8, s. 10 – 11.

⁹⁵ Tamże, *Poetyckie wzloty. IX. Od „Kamiennej Golgoty” po „Pochwałę życia”*, „Zwrot” 1957 nr 10, s. 5 [cz. IX krytyczno-literackiego szkicu L. Brożka].

Paweł Kubisz, tak ceniony przez Brożka, życzliwie nazwał Fierłę w swej publikacji krytycznoliterackiej „utalentowanym pisarzem polskim”, twierdząc, jakoby nie czerpał on inspiracji z twórczości Zegadłowicza, ale inspirował się językiem ludowym i literaturą ze Śląska Cieszyńskiego⁹⁶. Fierla, jako poeta, musiał korzystać z obu źródeł: poezji Zegadłowicza oraz cieszyńskiej kultury ludowej.

Twórczość poetycką Kubisza znacznie lepiej oceniał niż spuściznę Fierli nie tylko Brożek, ale także polski pisarz z Zaolzia, Władysław Sikora, który dokonał porównania utworów obu poetów w szkicu *Chachar dwóch autorów* z 1972 r.⁹⁷ Sikora dostrzegł u Kubisza talent i autentyczność przeżyć, a Fierłę określił słowami: „amator śląskiej egzotyki ludowej”, „drobnomieszczanin z niedzielnej wycieczki kompletujący w sztambuchu <<ludowe typy>>”⁹⁸.

Jerzy Pośpiech, pisząc o motywach folklorystycznych w literaturze śląskiej, nie znalazł „wartościowych elementów ludowych” w poezji i prozie Fierli, mało oryginalnej w jego odbiorze⁹⁹.

Współczesna badaczka, Edyta Korepta, dostrzegła w poezji Fierli wartość literacką, odmiennie niż większość dawniejszych autorów. Chwaliła poetę za prostotę i bezpretensjonalność wyobraźni oraz słownictwa. Nie przeszkadzał jej banalny język poetycki, odbierany przez Brożka, czy Hierowskiego, jako grafomański. Doceniła uczuciowość przekazu lirycznego, cechującą wiersze Fierli. Spodobało jej się też umiłowanie regionu i beskidzkiej przyrody¹⁰⁰. Pisząc o utworach poetyckich i epickich autora, użyła określenia „śląska arkadia”¹⁰¹. Tymczasem to właśnie sztuczna arkadyjskość wizji, tworzonych przez Fierłę, połączona z mało oryginalnymi rymami i innymi środkami wyrazu, tak razili krytyków z czasów II RP i Polski Ludowej. E. Korepta doceniła wiersze poety, patrząc na nie z perspektywy znaczenia, jakie miały dla umacniania regionalnej i polskiej narodowej tożsamości mieszkańców Śląska Cieszyńskiego.

⁹⁶ P. Kubisz, *Dzieje legendy i prawda na uboczu*, „Zwrot” 1954 nr 10, s. 5.

⁹⁷ W. Sikora, *Chachar dwóch autorów*, [w:] tamże, *Wielokropki. Szkice o kulturze Śląska Cieszyńskiego*, Katowice 1982, s. 35–40.

⁹⁸ Tamże, s. 40.

⁹⁹ J. Pośpiech, *Tradycje folklorystyczne na Śląsku w XIX i XX wieku (do roku 1939)*, Warszawa, Wrocław 1977, s. 163–164.

¹⁰⁰ E. Korepta, *Zagadnienie tożsamości regionalnej w literaturze Śląska Cieszyńskiego*, Katowice 2005, s. 77–81.

¹⁰¹ Tamże, s. 81.

Libor Martinek odniósł się do spuścizny Fierli i do ocen, autorstwa m.in. E. Korepty, przekonując w artykule naukowym z 2010 r., iż „[...] twórczość Fierli dzisiaj wydaje się w większości epigońska, myślowo powierzchowna i słaba artystycznie”¹⁰².

Poezja religijna Adolfa Fierli nie ma wysokiej wartości literackiej, ale nie można jej odmówić pewnych walorów. Poeta popularyzował rodzinną ziemię, szczególnie przyrodę i krajobraz Beskidów. Gdyby stosował w pełni autentyczną gwarę, wiersze nie byłyby zrozumiałe dla czytelników spoza regionu. Kontakt odbiorców z utworami stylizowanymi na ludowość mógł skutkować zainteresowaniem autentyczną cieszyńską kulturą ludową i prawdziwą gwarą.

Przed wybuchem II wojny światowej twórczość poetycka Fierli przyczyniła się do utrwalenia poczucia polskości i zamięłowania do kultury oraz przyrody regionu wśród Polaków zamieszkujących Śląsk Cieszyński, w tym Zaolzie, a także do umocnienia ich przywiązania do religii.

W kwestii niskiego poziomu poetyki Fierli można stwierdzić, iż taka twórczość jest potrzebna, podobnie jak bardziej ambitna literatura. Umożliwia zaspokojenie potrzeb estetycznych, a w przypadku wierszy o tematyce chrześcijańskiej także potrzeb religijnych, mniej wyrobionym odbiorcom poezji. Tacy czytelnicy, po kontakcie z bardziej przystępnymi tekstami, mogą w przyszłości sięgnąć z większym zrozumieniem po dzieła poetyckie na wyższym poziomie. Z drugiej strony istnieje ryzyko popsucia gustu czytelniczego w przypadku bezkrytycznej recepcji takich wierszy, jak duża część utworów ze spuścizny Fierli. Z punktu widzenia wydawców i popularyzatorów literatury religijnej ważne jest docieranie do odbiorców o różnym poziomie czytelniczym. Dlatego oprócz bardziej ambitnych pozycji promują publikacje mniej wartościowe artystycznie, ale za to łatwo przyswajalne pod względem treści i formy. Z najlepszą sytuacją mamy do czynienia, kiedy jest popularyzowana twórczość o wysokim poziomie literackim, cechująca się zarazem przystępnością.

Dorobek poetycki Fierli to interesujące zjawisko kulturowe, jako przykład literatury pięknej o stosunkowo niskim poziomie artystycznym, spotykającej się z dużym zainteresowaniem do 1939 r. Współcześnie nie funkcjonuje w obiegu czytelniczym, interesuje tylko badaczy śląskiej kultury regionalnej.

¹⁰² L. Martinek, dz. cyt., s. 177.

Bibliografia

1. *Antologia 120 poetów. Wiersze na obchody i uroczystości*, zebrał A. Galiński, Łódź [ok. 1938], Łódź 1947.
2. Bańska A., *Motyw krzyża w poezji zaolziańskiej*, [w:] *Od regionalizmu do uniwersalizmu. Materiały z konferencji odbytej w dniach 12-14 grudnia 1991*, red. M. Pindór, Cieszyn 1992, s. 96-112.
3. Bielatowicz J., *Potęga literatury cieszyńskiej*, „Prosto z Mostu. Tygodnik Literacko - Społeczny” 1939, nr 10, s. 4.
4. *Biographies*, [w:] *The pen in exile. A secondo anthology*, edited by Paul Tabori, London 1956, s. 244 [biogram A. Fierli].
5. Brożek L., *Adolf Fierla, Kolędy beskidzkie*, Nakładem Księgarni Macierzy Szkolnej w Cieszynie, 1935, czcionkami Ludowej Drukarni Sembol i Ska we Frysztacie, 8-ka, str. 62, 2 nlb. Okładkę projektował K. Piegza, „Zaranie Śląskie” 1935 nr 3, s. 210-212.
6. Brożek L., *Dzieje pewnej koniunktury*, „Kuźnica” 1936 nr 3, s. 8-10.
7. B.T. [B. Tyszkiewicz], *Fierla Adolf 1908 – 1967*, [w:] *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny*, red. J. Wachowska i A. Szałagan, t.II, C-F, Warszawa 1994, s. 300-302.
8. *Czy wiesz kto to jest?*, red. S. Łoza, Warszawa 1938 (reprint: Warszawa 1984).
9. Dobosiewicz S., *Mauthausen-Gusen. Poezja i pieśń więźniów*, Warszawa 1983.
10. (e), *Adolf Fierla w Polsce*, „Odgłosy” 1966 nr 45, s. 8.
11. E.R. [E. Rosner], *Fierla Adolf (1908-1967)*, [w:] *Mały leksykon Polaków w Czechosłowacji*, „Rocznik Polonijny”, R. 3-4, 1982-1983, s. 164.
12. Fazan M., *Fierla Adolf, krypt. A.F. (1908-1967)*, [w:] *Śląski słownik biograficzny*, red. J. Kantyka i W. Zieliński, t. III, Katowice 1981, s. 97-100.
13. Fierla A., *Dziwy na gróniach*, przedm. R. Dyboski, Kraków - Cieszyn 1932.
14. Fierla A., *Jerzy Wolker. Żywot i dzieło*, Kraków 1933.
15. Fierla A., *Kolędy beskidzkie*, Czeski Cieszyn 1935.
16. Fierla A., *Kopalnia słoneczna*, Kraków 1933.
17. Fierla A., *Poezje religijne*, Warszawa 1971.
18. Golec J., Bojda S., *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*, t. 1, Cieszyn 1993.
19. Grzegorzczak P., *Z materiałów biobibliograficznych dotyczących pisarzy zmarłych w 1967 roku*, „Rocznik Literacki” R. 18, 1967, s. 604 [biogram Adolfa Fierli].
20. Hierowski Z., *25 [dwadzieścia pięć] lat literatury na Śląsku 1920-1945*, Katowice - Wrocław 1947.
21. Hierowski Z., *Piśmiennictwo*, [w:] Z. Hierowski, S. Rospond, *Język i piśmiennictwo na Śląsku*, Katowice - Wrocław 1948, s. 5-36.
22. Hierowski Z., *Życie literackie na Śląsku w latach 1922-1939*, Katowice 1969.
23. J.G.P. [J.G. Pawlikowski], *Adolf Fierla: „Dziwy na gróniach”*. Z Przedmową dr. Romana Dyboskiego prof. Uniw.[ersytetu] Jag. [iellońskiego], Kraków, Cieszyn 1932, „Wierchy”, R. 10, 1932, s. 216-217.
24. *Jerzego Wolкера wiersze wybrane*, tłumaczył [z j. czeskiego] A. Fierla, Praha 1934.
25. J.K., *A. Fierla po 25 latach*, „Zwrot” 1966, nr 11, s. 14.
26. Kasztura J., *Linia rozwojowa naszej kultury twórczej*, „Zwrot” 1957 nr 4, s. 3.
27. Klimaszewski B., Nowakowska E. R., W. Wyskiel, *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939-1980*, red. B. Klimaszewski, Warszawa 1992.

28. Kłaczek J., *Kościół Ewangelicko-Augsburski w latach 1990-2012 (kalendarium)*, [w:] *Kościół luteranski na ziemiach polskich w XVI-XX wieku*, t. 3 *W ramach Rzeczypospolitej, państw ościennych i na emigracji*, red. nauk. J. Kłaczek, Toruń 2012, s.339-369.
29. Kłaczek J., *Na emigracji. Losy polskiego wychodźstwa ewangelickiego w XX wieku*, Toruń 2013.
30. Kłaczek J., *Na emigracji. Losy polskiego wychodźstwa ewangelickiego w XX wieku*, [w:] *Kościół luteranski na ziemiach polskich w XVI-XX wieku*, t. 3 *W ramach Rzeczypospolitej, państw ościennych i na emigracji*, red. nauk. J. Kłaczek, Toruń 2012, s. 220-239.
31. Korepta E., *Zagadnienie tożsamości regionalnej w literaturze Śląska Cieszyńskiego*, Katowice 2005.
32. Kubisz P., *Dzieje legendy i prawda na uboczu*, „Zwrot” 1954 nr 10, s. 3 - 6.
33. Kurzelowski J. [L. Brożek], *Poetyckie wloty. VII. Pod urokiem Beskidów* [cz. VII szkicu L. Brożka], „Zwrot” 1957 nr 7- 8, s. 10-11;
34. Kurzelowski J. [L. Brożek], *Poetyckie wloty. IX. Od „Kamiennej Golgoty” po „Pochwałę życia”*, „Zwrot” 1957 nr 10, s. 5 [cz. IX szkicu L. Brożka].
35. Martinek L., *Adolf Fierla – poeta emigracyjny z Zaolzia*, tłum. [z j. czeskiego] J. Czaplinska, „Studia i Szkice Slawistyczne”, t. X, 2010, s. 171-178 [t. X: *Słowianie wschodni na emigracji. Literatura – kultura – język*, red. B. Kodzisa, M. Glej].
36. Miękina L., *Znów minie wiek... Antologia literatury nadolziańskiej*, Cieszyn 2001.
37. Miękina L., Rosner E., *Stu pisarzy cieszyńskich. Słownik bio- i bibliograficzny*, „Rocznik Cieszyński”, R. 3, 1976, s. 166-167 [biogram A. Fierli].
38. Most [W. Oszelda], *Zmarł poeta karwińskich hałd i beskidzkich groni*, „Głos Ziemi Cieszyńskiej” 1967 nr 38, s. 1-2.
39. *Nasza niezwykła szkoła. Porto San Giorgio – Foxley 1945-1948*, Londyn 1985.
40. Piasecki S., *Wrażenia zaolziańskie*, „Prosto z Mostu. Tygodnik Literacko-Społeczny” 1939 nr 12, s. 1.
41. Podgórecka K., *Diariusz wydarzeń kulturalnych*, „Rocznik Literacki” R. 18, 1967, s. 589 [informacja o śmierci A. Fierli].
42. Pośpiech J., *Tradycje folklorystyczne na Śląsku w XIX i XX wieku (do roku 1939)*, Warszawa, Wrocław 1977.
43. *Pożegnanie bp. Władysława Fierli*, „Zwiastun” 1995 nr 25, s. 21.
44. *Przyptyw. Poeci 2 Korpusu*, do druku przyg. J. Bielatowicz, Rzym 1946.
45. Rosner E., *Fierla Adolf (1908-1967)*, [w:] *Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i Słowackiej*, t. I, red. nauk. Z. Jasiński, B. Cimała, Opole 2012, s. 88.
46. Rosner E., *Powojenne lata Adolfa Fierli*, [w:] E. Rosner, *Literatura polska z czeskiego Śląska. Rozprawy – szkice – wspomnienia*, Cieszyn 1995, s. 98-102.
47. Šajtar D., *Bánsnik Adolf Fierla a kritik Jan Strakoš*, [w:] *Literatura v českém a polském Slezsku. Literatura na Śląsku czeskim i polskim*, red.J. Urbanec, E. Rosner, Opava-Cieszyn 1996, s. 69-75.
48. Sikora W., *Chachar dwóch autorów*, [w:] *Wielokropki. Szkice o kulturze Śląska Cieszyńskiego*, Katowice 1982, s. 35-40.
49. Sikora W., *Pisarze Zaolzia. Materiały dla szkół polskich w Republice Czeskiej*, Czeski Cieszyn 1992.
50. Snoch B., *Górnośląski leksykon biograficzny*, Katowice 2004

51. Szturc J., *Ewangelicy w Polsce. Słownik biograficzny XVI-XX wieku*, Bielsko-Biała 1998.
52. Wyka K., *Czasopisma literackie*, „Rocznik Literacki”, R. 7, 1938, s. 262-274.
53. Zagórski W., *Poeta, pisarz, pedagog*, „Dziennik Polski i Dziennik Żołnierza. Tydzień Polski” 1967 nr 38, s. 3.
54. Zawodziński K.W., *Liryka*, „Rocznik Literacki”, R. 2, 1933, s. 14-47.

Adrian Uljasz – historyk, politolog. 2003 r. – doktorat z historii nowożytnej XIX w. i najnowszej (UMCS w Lublinie). 2009 r. – habilitacja z historii kultury XVIII-XX w. (Uniwersytet Warszawski). Od 2010 r. – profesor nadzwyczajny w Instytucie Historii Uniwersytetu Rzeszowskiego. Jego zainteresowania naukowe oraz publikacje dotyczą głównie historii kultury XIX-XXI w., kultury książki i mediów na ziemiach polskich w XIX -XXI w., historii teatru, biografistyki historycznej, źródłoznawstwa, promocji kultury. Najważniejsze publikacje: *Mysł polityczna Feliksa Perla* (Lublin 2005), *Hieronim Łopaciński. Człowiek, dzieło, pamięć* (Lublin 2006).